

НАПУСКАНЕТО, ПЪТУВАНЕТО, СТИГАНЕТО...

В едно преместване от едно място на друго всичко има значение. Или поне придобива по-голямо такова – поради усещането за преминаване на граница. За опаковане на един етап от живота ти, който заслужава да бъде описан, осмислен и складиран подобаващо. Най-хубавото на напускането на някаква установена реалност е чувството за започване начисто. Въпреки всички неустановености, в които ти предстои да се потопиш, независимо от несигурността, която трябва да приемеш и опитомиш, неусетно заживяваш в нещо като перманентен полет. Хем уж още си там, откъдето си тръгваш, хем вече и не съвсем. Полека се обезпелтяваш в досегашното си „тук“, но все още не си се телепортирал физически и „там“. В българския език имаме един чудесен глагол точно за това състояние – витая. Витаенето е невидимо, тайнствено присъствие някъде. Нещо, което се усеща, но не може да бъде установено в параметри, не може да бъде оразмерено, пипнато и описано по наблюдение. Започнах да витая случайно и неподготвено. Често съм искала да напусна страната си по всякакви битови или социални причини, но никога не е било толкова категорично, че да съм стигала до планиране. Напускането ми стана заради друг човек. И по-скоро, заради неговото усещане за нещастие на мястото, което аз наричам своя родина. След три години в България съпругът ми – французин, роден и живял цял живот в Париж – ме помоли да я напуснем. Не заради дупките по пътищата, не заради липсата на инфраструктура, лошото медицинско обслужване или грозната мутренска архитектура, а защото „в тази страна ставам по-лош човек“. До този момент не бях чувала такъв аргумент за напускане на обиталище. Причините да си тръгнем отнякъде обикновено винаги са свързани с другите и това, което е извън нас. Затова бях свикнала да мисля за емигрирането като за вид критика към действителността, която се отнася само до моята невъзможност да я понеса такава, каквата е. Но не и до влиянието, което тя оказва върху личния ми етичен кодекс, върху начина, по който оформя морала ми. Като че аз самата наблюдавам този процес и се възмуствам от него, но той така и не успява да ме засегне – все така етично стабилна и морално установена съм! Мъжът ми обаче ме изненада – той говореше за промяната, която започва да усеща у себе си заради средата. И че тази промяна не му харесва, защото човекът, в който тя бавно го превръща, не е този, който той иска да бъде. Когато пред себе си имаш такъв аргумент, си даваш сметка за две неща: първо, че обичаш, когото трябва, и това е истинско щастие, и второ, че за да задържиш щастieto, трябва да последваш човека си. Така дойде и личното ми решение да емигрирам. Или добре, не точно да емигрирам, защото живея в границите на обединена Европа, но да напусна родината си. Да си сменя обиталището с цветната дандания около това приключение. И с цялото вътрешно витаене, без точна перспектива за кацане, свиване на гнездо и с трепетно очакване да придобия усет за дом някъде си там.

БАГАЖЪТ

Първото ми лично предизвикателство беше събирането на багажа. По-точно отсяването на разни неща, които непременно трябва да ме съпътстват, от други, дето могат да останат съхранени в онова пакетирано и складирано минало. Все ми се беше случвало да се местя, но винаги в рамките на родния ми град София – от един апартамент в друг, от една квартира в следващата. Тогава си имаш някакво твое скривалище, където всичко

може да те чака непокътнато – я в раклата на баба ти, я в дъното на оня шкаф в гардероба на вашите, я в детската ти стая, която родителите ти ревностно пазят, както си я оставил, защото и на тях им е трудно да пакетират и да се разделят с периоди в живота. Малко като с мазетата – тези буфери за осъзнаване и приемане на безвъзвратно отишлото си. В мазето складираме нещата „за всеки случай“, предметите, които не можем просто да погребем, като изгубим дирите им из боклука. Обикновено каквото влезе в мазето, не се връща отново за употреба „горе“, у дома. Но пък стои архивирано, своеобразно погребано с възможност за възкръсване при нужда. Преди години в едно училищно съчинение дъщеря ми беше написала, че мазе е мястото, където се местят да живеят играчките, когато вече не играеш с тях. Не мога да се сетя за по-точно описание на това нужно повече на душата, отколкото на реалността място – и аз пращах артефактите от миналото си, моите „играчки“ в ето такива буферни зони, където достъпът ми до тях беше лесен. В случай че ми се доиграе отново...

Този път обаче напускането ми не беше просто на друг етаж, друга улица или дори друг град. Беше напускане на начин на живот. Беше изстъргване от корена и опит да се презасады наново на друга почва, с друг ландшафт и други растения наоколо. И там нямаше как да замъкна цялото си досегашно мазе – трябваше да го прегледам из основи, да го преоценя и да създам класация. Съревнование между личните ми неща и техните истории, според което някои завинаги ще си тръгнат, а с други ще се прелокализираме заедно. На практика това е равносметка – най-трудното и най-досадно действие в човешкия живот. Равносметката е счетоводният баланс на личността ти. Благодарение на нея разбираш на какво си разчитал, чрез какво си напредвал, как си се променял и накъде си тръгнал. Резултатът от нея никога не е напълно задоволителен, което всъщност е здравословно. Защото тогава осъзнаваш, че щастието, към което се стремиш, не е нещо, до което се достига, а процес, път, по който спреш ли да вървиш, губиш и самото щастие. Само че откъде да знаеш кое от всичките ти лични притежания ще се окаже най-нужно по пътя на щастието, който ти предстои? И как когато всичките ти предметни доказателства за разни достижения, емоции и преживелици винаги са били недалеч от теб в пространството, сега да ги класифицираш и обречеш на живот или смърт?

Резултатът от тази моя вътрешна битка, как да се разделя с обективния свят на своето минало, се побра в една пета от каросерията на средно голям камион. Освен един стар, белгийски стол с продънена седалка, който обичам по необясними причини, там бях складирала четири ракли с мои си безценности. Свидетелствата ми за преминати класове в началния курс; снимки с чавдарски и пионерски връзки; бележници от училище; албуми от бебешките ми години; писма от и до момчета, които съм обичала; чифт елегантни обувки на майка ми, както и нейно черно кожено манто; шест родопски одеяла, които нашите са купили в годините на социалистическия дефицит, затова и още си стояха с етикетите; три гигантски плика с комплекти бели чаршафи, купени по същата причина; кама с кокалена дръжка, подарена на баща ми „Другаря Хиндо Касимов, актьор от Сатиричния театър“ (както е изписано на металната част), от колектива на някакъв завод; любимата ми детска играчка Мечо Васил; снимки на децата ми, докато растяха; двайсетина книги; няколко старинни метални кухненски съдове, които разнасям със себе си, вярвайки, че са били притежание на бабите ми; джунджурии със стойност на спомени и неочаквани сълзи на ръба на окото. Тотално бях забравила изобщо за съществуването на някои от тези така съкровени неща. Самото им откриване обаче, онази въздишка, върху която като с шейна се плъзва и споменът, възклицанието, изпуснато от дъното на

дробовете, бързо материализиращите се образи на разни отишли си от земята хора, които не можеш да прежалиш – ето с кое всъщност не искаш да се разделиш. Дадох си сметка за това, когато сред онези бели и никога неизползвани чаршафи, купени преди поне четиридесет години, открих... горни торби с кръгла или ромбоидна дупка в средата, предназначени за чаршафосване на юрган. Че кой в днешно време ползва такива торби с дупки?! Седнала наред семейните съкровища като дете пред изхвърлените от майка му стари играчки, аз си спомням цяло едно детство покрай тези юрганени пликове с дупки! Виждам ги как висят прясно изпрани в двора на баба в Бургас, пекат се на юлското слънце и се надуват от морския вятър. Виждам ги в раклата на мама сред сапуните LUX и АМО, които трябваше да ги опазят от молци, докато дойде време на свой ред аз да ги ползвам като млада булка. Разгръщам ги и си спомням усещането, докато спиш, кракът ти да се навре ей в тоя ромб или кръг и да се събудиш от лъскавата студенина на юргана, лазеща по кожата ти. Знам си, че никога няма да ги ползвам – я какви комплекти има сега – в цветове, от всякакви материи, то на тези дори платът им е леко груб, за да са здрави по-дълго време, колкото за цял един живот... Как обаче да се разделя с оня образ на надулите се торби по простора в бургаския двор на баба?! И как да изоставя онова усещане как детското ми краче се навира в дупката, а когато се събужда, наоколо едва се разсъмва, стенният часовник на баба трака и в стаята нежно се промъква аромат на турско кафе и милинки?!

В процеса на преместване от една реалност в друга има много невидими неща, с които трябва да се срещнеш очи в очи. И с които трябва да проведеш разговор. При първото напускане не си давах сметка за това, какво моите принадлежности означават извън мен. Каква е обективната им стойност и предназначение. Някак дори не се сетях за тази тяхна независимост – те са мои, аз съм тук, следователно битието им е неизменна част от моето. И след като обслужват душата ми и нуждата ѝ да си има конкретни параметри и обозначения, те изначално са ми необходими.

Напускането на едно място с усещането за „завинаги“ те подлага на преоценки. Първоначално обаче те не са свързани с теб като нещо временно, нещо, което си има начало и край. Онова витаене, за което споменах в началото на този текст, ти дава измамното чувство, че си недосегаем. Предстоящият път пред теб като че те вади за известно време от класическия развой на съществуването и те прави за малко вечен, застрахован срещу лоши баналности като остаряване, смърт или провал на новото място например. В този смисъл мистичното ти витаене те кара дори да се чувстваш леко божествен. Изчистен от излишества и добре обграден и защитен със само твои доказателства за идентификация. Като ето тези никому друго неужни торби за юргани с дупки. Или като родопските одеяла, които, сигурна съм, дъщерите ми един ден биха изхвърлили с чиста съвест и женска практичност.

За това обаче си дадох сметка по-късно, при следващото преместване, когато след три години в Испания, се запътихме към Франция. Отново с идеята за нов живот, макар и с по-малко ентузиазъм. И с по-малко багаж, в който не присъстваха вече нито въпросните чаршафи, нито белгийският стол, нито одеялата. Осъзнах, че се бях разделила с усещането за безвреме и божественост, затова и физическите свидетелства за някакви мои душевни трепети вече не ми бяха нужни. Пътят ми беше по-важен от новото място. Затова и исках да ми е леко, докато го извървявам. Понякога точно онези само твои доказателства за нещо преживяно се оказват камък на шията – не дават възможност да

преживееш същото, само че събудено от други случки, в друга среда и в друго обкръжение. Така се лишаваш от самото преживяване, фаворизирайки някогашните негови символи като единствено възможни. Определяваш се. И се ограничаваш, защото не допускаш друго бъдеще, различно от това, което сам си си представял. Мисля... не, сигурна съм, че това е остаряването. Когато го осъзнах, багажът ми автоматично започна да олеква.

ПЪТЯТ

Едно е да хванеш самолет и да се приземиш след няколко часа в средата на новото си житиеубежище, друго – да го пропътуваш по земя. Моето преместване се случи в няколко дни, чрез временно пребиваване в Мини Купър с две големи кучета на задната седалка и багаж „с най-необходимото“, натъпкан във всички възможни дупки и ниши из тялото му. Горката дребна количка беше като запушена с пешкир уста – имах чувството, че ѝ се крещи, а аз диктаторски ѝ отнемам това право, докато я карам да ме носи на ръце (или колела) до новото ми „у нас“. За да стигнем до границата ни със Сърбия, а оттам да се впуснем по централните артерии на Европа, трябваше да минем из цяла София. Всички онези улици, булеварди и сгради, които са свидетели на моя досегашен живот, изведнъж ставаха плоски като схематични рисунки на хартиена, туристическа карта. Хората заприличаха на човечета от анимация, чиито животи мога да си представя, но няма да докосна никога, защото вече не съм оттук. Не съм оттук. Ето това изречение беше започнало да се изписва от вътрешната страна на челото ми и бавно да придобива конкретно значение. Нямах дата за връщане, нямах план Б, нямах дори намерения. Просто се возех в Мини Купъра и заедно с четирите души в него – две човешки и две кучешки – си отивах. Тръгването вече се беше превърнало в отиване. Оставаше само отиването да приключи с пристигане. За след това не мислех. Нямах капацитет да понеса спокойно всичките неизвестни по пътя и предпочитах просто да участвам в пътуването пълнокръвно, като го наблюдавам и преживявам тук и сега. Оказа се единствената спасителна стратегия, защото ластиците, дето те държат за разни неща в родината и „твоего си място“, са доста по-здрави и еластични, отколкото си си представял. В този път на местене е важно не само да си дадеш сметка за това, но и да продължиш да дърпаш, да дърпаш до скъсване. Оставиш ли се за малко, дори и физически да продължаваш да следваш посоката, същността ти се е отплеснала в обратен камшичен удар и адската болка от удара в някакъв близък, макар и все още неясен момент, те очаква.

Някога в университета ходех да слушам лекциите на проф. Цочо Бояджиев по философия. Говореше за Средновековието и описваше какво е представлявало местенето от едно място на друго, пътуването през този мрачен период. Докато се тръскахме в количката (минитата возят доста твърдо, между другото), пред очите ми изникна картината, която въображението ми беше изрисувало по време на онези лекции. Представях си мръсен, облечен в чувалени дрехи човек, който крачи из европейски планински пътеки и равнини, подпирайки се на тояга. Знае, че във всеки момент може да бъде нападнат от бандити, които да му вземат сетрето или вмирисания кокал, предназначен да засити стомаха му за три вечери. Параболата между него и мен се оформи над главата ми за секунди и се усетих изплашена. Че някой може да ми пре-реже гърлото заради нещо, което аз имам, а той – не. Че напускането на познатите граници е риск, от който дори не излизаш герой, а просто оцелял. Въпросът е, какво от целия ТЕБ

ти е важно да оцелее... За мен беше важно човекът, когото обичам, да се чувства по-добър човек. Или поне да е себе си такъв, какъвто се харесва. И аз да продължа да съм тази, която може спокойно да се гледа в огледалото и да се връща към личните си обещания без онова чувство за потискана вина, което имаш, докато се опитваш да вървиш по пътя си. Откъде да съм сигурна, че не правя грешка, като напускам?! И как мога да съм спокойна, че оставеното назад наистина си е струвало да бъде оставено в името на онова, което съм избрала да не знам и да не умея по време на новия ми път?!

С всеки изминат километър бившето ти местонахождение се смалва. Буквално. Свива се като плод, който сушиш за зимата. Като някакъв калейдоскоп, дето се събира в мъничка точица, закодирала всичко важно за теб. Зипнало е файловете на това, което си преживял, и ги е превърнало в семена за посяване. Знаеш си вътрешно, че един ден, ако имаш нужда от опората на нещо, което е било действителност в живота ти, можеш просто да ги полееш и да изчакаш реколтата. Това ти дава известно успокоение, когато си безпочвен. Дава ти спокойствието да мислиш, че принципно не си отникъде, не си паднал от небето, а си съвсем конкретен и потенциално зареден с възможности. Пътуването към новото ти „твое място“ е като отиване на гости в чужд дом на хора, които не са те канили да им гостуваш. Но и няма да те върнат. Предстои ти да свикваш с чуждата другост. Лично аз първо трябваше да свикна с възглавниците в един словенски хотел. Големи и меки, тотално различни от леко твърдите правоъгълници, върху които се разиграваха българските ми сънища. В стаята в хотела ни имаше и две специално приготвени кучешки легла. Домакините ни се бяха по-грижили не само за нас, но и за четириногите ни спътници. Бяха им заредили постели, показваха, че са желани и чакани.

После дойде фериботът. Цялата организация по качването на колата, миризмата на гориво и спарен въздух от издишаните дробове на разни автомобили, придोшли отвсякъде, ме караха полека да се освобождавам от ластиците на моето минало. И като значка с дръзко послание да се прикачам към безлични места за пътуващи хора. Като ферибота. Минималистичен макет на съвременното човешко „най-необходимо“ – семпла каюта с две легла и пластмасова баня, бар със залъгалки за сетивата и стомаха, магазини за удоволствия и спомени и специално място за принудително пътуващи кучета, каквито бяха и нашите. Лягаш в каютата, а от илюминатора те гледа морето, този свидетел на всичко на света. Сега си част от кръвта във вените му, носиш се като някакво изпуснато ДНК из тях и чакаш да се влееш в новия орган, който да даде смисъл на цялото ти тяло и всичката ти душа.

По едно време очакването се материализира. В моя случай беше във вид на аларма, с която ни будеха – акостирахме на новия бряг, буквално. Беше пет сутринта, слънцето едва се издигаше над земята и морето и имах чувството, че сега изгрява за първи път. Ново слънце, нов хоризонт, нова земя и нови хора. Нещо като пристигането на Колумб в Америка, само че без страх, че можеш да станеш закуска за човекоядци. На новия бряг човекоядците все още спяха. Домовете им бяха със затворени капаци, стените, боядисани в летни цветове, пазеха тяхното битие от нашето нашествие – моето на нов заселник и онова на другите, туристите. Туристическото беше добре дошло, защото е временно. Моето... не толкова. Предстоеше ми да се запозная с това местно битие, а то априори не ме харесваше. Бях му чужда, неотличима от всеки беглец от някакво минало, който търси тук свое ново настояще. И свое бъдеще, в което тези тук, с тяхното си минало, нямаше как да не се намесят. Егати странното усещане е това – да си нов в един сам по себе си

стар свят! Като новородено, което съзнава, че се появява сред старци. Като охлюв, лишен от черупката си, в търсене на нова. Скицирана биография, която държи да се оцвети точно тук с чуждите бои, на чуждото платно.

Прибрахме се в къщата си. Имахме я преди да напуснем България и това ме караше да се чувствам по-малко като дърво без корен. Коренът е там, където мога да спя и да не ме е страх от тъмното. Ето това си повтарях, докато чаршафосвах модерните си завивки с чисто нов комплект за спане. Онези моите, с дупката за юрган в средата, си бяха останали спомени, не настояще. Родопските одеяла също. Не им приличаше да се отпуснат свойски в испанската реалност, защото и те като мен бяха чужденци. Предметите, които взимаш със себе си, също са чужденци на новото ти място – ето това ми предстоеше да разбере сега. И го разбрах. Родопските ми одеяла така и никога не се оказаха подходящи – лятото беше твърде горещо за тях, зимата пък се оказа твърде влажна, за да могат да топят. Наложих се да се запозная с местните привички по-бързо и по-активно, отколкото си представях. Не само с начина, по който например хората се топлеха зимата, но и с храната, която ядяха, със спомените, които ги караха да се разграничават от останалото човечество, дори с природата, в която имаше толкова неща, които виждах за първи път. Например гущерите. Дребни, но мускулести, добре оформени мини модели на праисторически чудовища, които приемат къщата ти като свой дом по право. И са прави – в един момент ти си тръгваш, но те остават. Обитават дупките в стените ти, шмугват се между завесите ти, притичват по напечената от слънце земя и за секунди се спират да те погледнат в очите. Сякаш да те запомнят, да те регистрират за световната памет и без никакво твое усилие да те превърнат в артефакт. Докато пътуваш към своето ново място и полека си извоюваш своето настояще там, ставаш историческо доказателство. Вписваш се в процес, който един ден ще загуби изцяло своята конкретна човечност и ще е просто факт за анализиране. Точно това не го очаквах. И да, беше ми трудно да се разделя с мисълта за собствената си важност и уникалност в този процес по напускане. Да осъзная, че колкото и да минава през моята лична и неповторима душа, това пътуване извън моите координати е просто част от вечното, световно и космическо местене на неща. Че съм нещо, което се мести. Че съм нещо.

ЕЗИКЪТ

Битовото усядане е дейност, която слага ред в ума. Да си подредиш кухнята така, както ти беше „у нас“. Да си сложиш дрехите по същия начин, по който си стояха в гардероба „вкъщи“. Да си наместиш навиците в новото място, за да му покажеш, че го владееш. И че то трябва да ти служи, не ти на него. Разхвърлям личните си „котви“ из стаите, планирани от архитект с испанско мислене. Какво значи испанско мислене всъщност? Ами значи, че някой човек с испанско минало мисли каква трябва да е една къща, за да е удобна. Удобна според испанския начин на живот, за испанци. Не такива като мен, които идват от някъде си с намерението да си извоюват собствена среда. Излишъци. Пухчета от нацъфтели тополи, които искат да заседнат в чуждо гърло. Спомени за друго време и друга история, които държат да се разкажат точно тук. Никой не ги слуша.

Първата дума, която научавам на испански, е chuletas („чулетас“) – котлети, пържоли. Но аз я научавам първо в значение на „пищови“, средство, от което преписваш на изпит. Ето как в съзнанието ми се случва срещата на двете култури – на изпит ние „стреляме“, те „хапват“. За нас преписването е риск, битка. За тях е просто малко усилие, каквото е това

около храненето. Оттук нататък ми предстои да разбера, че тази съществена отлика между испанците и българите всъщност е показателна. Ние чукаме на дърво, прекръстваме се, ревниво пазим тайни и винаги страдаме, подозираме и не си отстъпваме щастието, защото смятаме, че то е изчерпаемо. Испанците живеят, вярват в бог с едно особено и противоречиво трагично веселие, споделят това, което смятат за общочовешко, и не претендират за монопол над щастието. За тях то може да е вятърна мелница, но е винаги възможно, когато Дон Кихот си има Санчо Панса. Присъствието на другия до теб прави щастието видимо и постижимо. Заедността е предимство, не заплаха. Нещо, което в моето старо обиталище така и винаги щеше да си остане по-скоро обратното.

Опознаването на хората и начина им на мислене минава през думите. Езикът регистрира чувствата и историите, през които те имат нужда да бъдат споделени. Установих, че българският и испанският по някакъв особен начин си приличат. И двата езика се четат лесно. Освен само мекото Л и онзи звук, наподобяващ Д, но произведен с език между зъбите, в испанския няма нужда да си кълчиш езика по мъчителен за българския начин. Конструкцията на изреченията също е почти като тази на нашия език, емоцията също. Единствената съществена разлика (освен лексиката, все пак) е във висотата и тембъра на говорене. Един испанец просто не може да говори тихо. Дори шептенето му излиза някъде от гръкляна, мощно подтикнато напред от силна струя въздух. Езикът на испанците е като танците им – настъпателен, дързък, емоционален и категоричен. Нашият се движи по продължение на целия ни торс – тръгва от дъното на стомаха, стига до гръкляна, а оттам може да излезе тихичко през прихлупените устни, да измрънка в ноздрите и да погъделичка бузите или да се излее през широко отвореното гърло. Езикът и начинът ни на говорене са такива, каквито сме ние.

В съседната на нашата къща живеят възрастни италианци. Лука е към осемдесет и малко, строен, слаб и с почти скандинавско лице. Зад спретнатите му очилца сините му очи приличат на малки рибки в кръгъл аквариум. Мануела, съпругата му, е от онези жени, за които се казва, че са шармантни. Говори брилянтен френски. Английският ѝ е като от британски университет. Немският ѝ е философски. А испанския го говори с една нетипична за него мекота, заради която всички спонтанно млъкват и я слушат. Езиците ѝ се покоряват, испанският даже ѝ се подмазва. Когато ме посреща и ми се радва, Мануела ми говори на италиански. Учила съм го в гимназията, но оттогава не ми се е случвало да го говоря. Като любима дреха, която вече не ми става е – гледам я, знам ѝ подробностите, помня къде точно има джоб и колко са копчетата, но няма как да я облека. Докато Мануела ме облива с италиански обаче ми е хубаво. По-уютно е някак, гостоприемно е. После, когато говорим за делничните неща от квартала, неусетно минаваме на испански. Мануела много хубаво се ядосва на испански – и нейният глас се вдига в горните регистри и започва да излиза някъде от стегнатото гърло, не от дробовете. И пак си е мек.

Спокойните теми за изкуство преобръщат умовете ни на френски. Не съм толкова уверена в говоренето му, но плавните му движения винаги са ми напомняли носещия се из белия лист молив, който бърза да скицира някаква картина, силует или чувство. В началото на френски ми беше трудно дори да различа думите една от друга, да ги вкарам в правилните конструкции, за да разбера кой на кого, защо, какво и как е направил. Сега морфемите му са се диференцирали в главата ми и значението им се подрежда неусетно

и плавно. Изкуството се осъзнава по-дълбоко, когато за него се говори на френски. Удължените гласни измъкват делничното значение на думите и ги правят по-меланхолични. Едва завъртащото се Р в края на инфинитива на глагола му дава допълнителна скорост и действието се усеща по-отчетливо. Звуковете, образувани в носа, са софистицирани и трудни за твърдия български маниер на говорене. Благодарение на тях обаче, когато говоря на френски, винаги имам чувството, че се доближавам до старобългарския с неговите носовки. Съзерцателни хора трябва да са създали тези звукове и да ги използват в ежедневно си общуване. Те са трудни за чуване и трудни за произнасяне, а присъствието им в думите сякаш им окастря ръбовете, дава им овал, по който леко се спуска значението. Френски се говори внимателно.

Този език на дипломатията отстъпва естествено на английския, когато подхванем теми за политика. Елегантен език, оразмерен и балансиран, точен и възпитан. Поддържа света в една специфична порядъчност, която е по-лесно да ползваш. Като добре подредени книги на лавицата в библиотека – всичко си е на мястото, просто трябва да го издърпаш с показалец. Английският има характер на изискан господин, който може да те посече с думи, без дори да ти остави възможност да се разсърдиш. Даже ще ти е приятно да го слушаш как се върти из значенията на думите и те припкат леко и в ритъм след мисълта. Английският на Мануела е като на британците. Този на Лука е по италиански раздърпан и даже разпасан. Като говори, имаш чувството, че думите капят. Сигурно затова и немският не му се получава. Немският не може просто да капе, той се кове.

Ето това е език, от който почти дума не разбирам. Но със сетивата си усещам, когато на някого не му приляга. Мекият характер на Лука прави немския да изглежда безхарактерен в устата му. Вероятно това е причината и когато дойде време за немски, Мануела да се включва по-активно. Струва ми се, че дори изражението ѝ се променя, когато го говори. Придобива една съсредоточеност и деловитост, която иначе е трудно да доловиш в италианската ѝ природа.

На една вечеря, на която бяхме италианци, белгийци, германци, испанци, аржентинци, британци и моя милост, българката, ме помолиха да им кажа нещо на български. Избраха да преведа „Напълни ми чашата догоре!“. Гледаха ме съсредоточено в устните, докато разберат откъде идват тези правоъгълни, ръбати звукове, а после се опитаха да повторят. От само себе си всички свъсиха лица и ключиха вежди. Израженията им станаха заплашителни. Не ми харесва, когато ми кажат, че българският е груб, защото ние знаем, че не е. Започнах да им рецитирам стихове. Сетих се за началото на „Цветарка“ на Смирненски:

*Тази вечер Витоша е тъй загадъчна и нежна
като теменужен остров в лунно-сребърни води.
И над сънния ѝ гребен,
сякаш в болка безнадеждна,
се разтапят в тънка пара
бледи, есенни звезди.*

Сниших глас, прибрах гласните в акустиката зад ребрата, леко изливах тези Ш и Ж и Ч, оставих двойното Н да се разпилее малко повече, двете Б-та в „болка“ и „безнадеждна“ отпуснах да издуят бузите ми и да се окръглят, думата „пара“ изведох до небцето си и я

издишах. Докато изричах една след друга поетичните думи на това стихотворение, лицата на всички се промениха. Напрежението се стопи, веждите се отпуснаха и проявиха очите, бръчките от напрежение се изгладиха, а естествената тишина, която се настани около масата, се заслуша в поезията. „Нежен език, с богат характер и мека душа, който може да те удари през лицето, докато му се любуваш“, каза Лука на английски. Всички международни глави се заклатиха в знак на съгласие. „Сигурно и хората ви са като езика си – нежни и богати души, които не прощават, ако ги раниш.“, обади се Мануела на френски. Помислих си, че езикът е като човек – също може да лъже...

Международните глави ми се усмихваха съзаклятнически. До края на вечерта знаеха по една българска дума и премятаха произношението ѝ с усърдие. Всеки ме попита за някоя конкретна. Така спонтанно се получи ето това: добро утро, благодаря, честито, обичам те, минало, бъдеще, човек, сърце, приключение, свобода, къща, приятел, съсед. Бяха ни достатъчни да разговаряме. Да си разкажем човешките истории, които ни бяха довели в този ден, на това място, заедно, от толкова различни посоки. Това е смисълът на пътуването и местенето – в някакъв миг от непрекъснатото движение на планетата да спреш за малко в живота на някой друг. Там да кръстосате пътища и заедно да ги превърнете в човешка памет. Човешко ДНК за напускането, витаенето, пътуването.

И стигането до щастието.